

MARTTI TURTOLA

RAKASTAN SIBELIUSTA

JÄ MUITA MUSIIKILLISIA
TUNNUSTUKSIA

TAMMI

MARTTI TURTOLA

RAKASTAN
SIBELIUSTA

– JA MUITA MUSIIKILLISIA
TUNNUSTUKSIA

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI | HELSINKI

KUVAT MARTTI TURTOLAN YKSITYISKOKOELMISTA,
ELLEI TOISIN MAINITA.

© 2015 MARTTI TURTOLA JA KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI
ISBN 978-951-31-8146-8
PAINETTU EU:SSA

Edithille

LUOMINEN

*Yhä luominen jatkuu. Ja syvien vetten päällä
yhä henki käy. Ja hän samoo pimeään.
Syvä, autio tyhjiys niin kuin nukkuja herää
hänen hengityksestensä elämään.*

*Yhä painiskelee Olemattoman kanssa
joka hetki ja kaikkialla Se mikä On.
Ja kaiken takana, missä ei ole mitään,
se jo näkee tomussa Sen mikä tuleva on.*

*Joka hetki se astuu askelen kauemmaksi,
joka hetki se valtaa uuden maailman.
Se on uuden syntymistä ja voittoa täynnä,
ja se astuu jalkansa niskalle Kuoleman.*

*Yhä luominen jatkuu. Ja syvien vetten päällä
yhä Henki käy. Ja hän samoo pimeään.
Hänen anturoittensa jäljistä syntyy linnunrata,
ja hän kylvää aurinkoja käsistään.*

UUNO KAILAS

60-VUOTIAALLE JEAN SIBELIUKSELLE

SISÄLLYS

Preludi	11
Mistä kaikki alkoi?	17
50 vuotta sitten – Sibelius-viikon juhlakonsertit.	23
Laulua sinfonian sekaan	
– omakohtaisia kokemuksia juhlavuoden konserteista	28
Juhlavuoden muita elämyksiä	36
Juhlavuoden julkaisuja	43
Vuoden 1965 virallinen julkaisu	64
Monumentin paljastus ja muita konsertteja	98
Sibeliuksen kouluvuodet Hämeenlinnassa	110
Konserttitaloa odotellessa	183
Konserttielämää ennen Finlandia-taloa	211
Muutokset ohjelmistossa ja musiikkimaussa.	240
Musiikin historian ongelma.	258
Oopperan ihanuudesta oopperan kurjuuteen	294
Sibeliuksen vapaamuurarimusiikki	
– avain kahdeksanteen sinfoniaan?	328
Loppujen lopuksi	335
Henkilöhakemisto.	342

PRELUDI

Lauantai 15. toukokuuta 1965 kello 15 Helsingin yliopiston juhlasalissa. On alkamassa 100-vuotisjuhlavuoden Sibeliuksen viikkojen avajaiskonsertti kutsuvieraille. 17-vuotiaana nuorukaisena olen ensimmäistä kertaa elämässäni yliopiston päärakennuksessa. Olemme tulleet ajoissa paikalle. Konserttiin olen päässyt tätini, Helsingin sairaanhoitajakoulun vararehtori Aino Turtolan kanssa. Täti on tyylikkäästi tummansinisessä kävelypuvussa ja minä sonnustautuneena parin vuoden takaiseen mustaan rippipukuuni, nailonpaitaan ja solmioon sekä ”kärkkäreihin”. Olihan kutsukortissa edellytetty ”Tumma puku – Mörk kostym”. Odotamme juhla viikkojen suojelijaa tasavallan presidentti Urho Kekkosta ja rouva Sylvi Kekkosta kunnioittamaan juhlaviikkojen avausta. Tilaisuudessa ovat läsnä luonnollisesti kaikki Sibeliuksen tyttäret miehin. Kapellimestarina esiintyy vävy Jussi Jalas, ja orkesterina on Radion sinfoniaorkesteri. Tunnelma on juhlava, nuorelle kuulijalle ja katsojalle ikuisesti mieleenpainuva.

Tuolloin käytiin vielä lauantaicin koulua, ja olin joutunut pyytämään rehtoriltani filosofian maisteri Jouko Tynkkyseltä poissaololuvan voimistelutunnilta. Sain luvan tältä suurelta humanistilta hersyvän naurun säestyksellä: ”Harvoin sitä tällaisen kulttuuritilaisuuden vuoksi pyydetään vapautusta voimistelusta!”

Mitä musiikkia on odotettavissa? Juhlat alkavat *Myrskyn* musikiilla, sitä seuraa Suomeen saapuneen, legendaarisen maineen saa-

vuttaneen Heimo Haiton esittämänä neljä humoreskia. Viimeisenä numerona on *Tulen synty*, jonka esittävät Usko Viitanen ja eturivin kuorojen muodostama suurkuoro sekä orkesteri. Tämä ei ole vain ensimmäinen kerta yliopiston perinteikkäässä juhlasalissa, se on myös ensimmäinen kerta, jolloin minulla on mahdollisuus kuulla täysikokoista sinfoniaorkesteria luonnossa.

Elämys on järisyttävä, se menee sielun pohjiin asti! Nykypolvi, joka on hemmoteltu moderneilla äänentoiston ihmeellisyyksillä, ei voi ymmärtää kokemuksen syvyyttä. Eihän mikään sähköinen äänentoisto toki korvaa elävää esitystä, mutta kun aikaisemmat klassisen musiikin kokemukseni olin saanut vanhasta radiotamme tai pienestä levysoittimesta monolevyjen kautta, ei ero voisi olla suurempi.

Myrskyn musiikin *Tammen* sävelet nousivat hiljaisesti kuin alkuhämärästä. Tunne oli sanoinkuvaamaton, kun musiikki levisi suuresta sinfoniaorkesterista kaikkialle täyttäen koko juhlasalin. Nyt lähes viisi vuosikymmentä myöhemmin voin vanhenevana miehenä palauttaa kuin eilisen päivän mieleeni silloisen palavaotsaisen nuorukaisen tunteet.

Tässä siis alku, eikä loppua ole näkyvissä. Olen yrittänyt arvioida, montako erilaista klassisen musiikin konserttia olen paikan päällä kuunnellut. Määrää on vaikea arvioida, vaikka se olisi kyllä mahdollista pitävästi laskea: olen säilyttänyt joka ikisen konsertti- ja oopperaohjelman niin kotimaisista kuin ulkomaisistakin konserteista. Uskoisin konsertteja olevan lähempänä tuhat. Tästä löytyy myös motiivi nyt käsillä olevan kirjan kirjoittamiselle. Kerron siitä kohta enemmän.

Heti alkuun lukijan on hyvä tietää yksi perusasia, joka kyllä ilmenee pitkin matkaa kirjani sivuilta. En ole millään muotoa musiikin ammattilainen, en soittaja, en laulaja, en edes kuorolaulaja tai musiikin teorian erikoistuntija. Olen diletantti. Manaan diletantismini puolustajaksi kuuluisan ja traagisesti kuolleen itävallanjuutalaisen kirjailijan ja kulttuurihistorioitsijan Egon Friedellin (1878–1938, Friedell hyppäsi kuolemaan asuntonsa parvekkeelta saksalaisten ss-miesten tullessa pidättämään häntä).

Hänen kuuluisimmaksi teoksekseen kohosi laaja kolmiosainen, hyvin subjektiivinen, mutta lukeneisuutta osoittava *Uuden ajan kulttuurihistoria. Eurooppalaisen sielun kriisi mustasta surmasta maailmansotaan asti*. Minun ikäiseni ja vanhempi polvi tuntee sen hyvin. Minutkin jo koulupoikana ohjasi Friedellin pariin isäni.

”Mitä diletantismiin tulee täytyy tehdä itselleen selväksi, että kaikilla inhimillisillä toimilla on vain niin kauan todellista elinvoimaa kuin niitä harjoittavat diletantit. Ainoastaan diletantti, jota täydellä syyllä myös nimitetään harrastelijaksi, amatööriksi, omaa todella inhimillisen suhteen kohteisiinsa, vain diletantissa ihminen ja tehtävä lankeavat yhteen, ja sen tähden vain hänessä koko ihminen virtaa toimintaansa ja kyllästää sen...” Helpottakoon tämä lainaus ja toteamus myös lukijaa: musiikin harrastajan, tavallisen konsertissa kävijän ei tarvitse pelätä kirjaani liian vaikeaksi, ja musiikin ammattilaiset taas voivat hyvällä mielin sysätä sen syrjään ja todeta, että ”eihän Turtola ole kuin diletantti”. (Ehkäpä – rehellisesti sanoen – samalla suojaudun liian ammattimaiselta arvostelulta.)

Olen sitä vastoin elämäkertakirjoittamisen ammattilainen, olen julkaissut puolen toistakymmentä biografiaa. Tosin kirjoittamieni elämäkertojen kohteet ovat olleet kaikki joko valtiomiehiä tai upseereja. Elämäkertakirjoittamisen ”rutiinit” ovat vahvasti hallussani, ja ehkä olisikin ollut odotettavissa, että kirjoitan Sibeliuksestakin jonkinlaisen ”kulttuurielämäkerran” (kun musiikilliset taitoni ja tietoni eivät riitä säveltäjäelämäkertaan). Mutta haluan korostaa, ettei lukijan käsissä ole nyt Sibeliuksen elämäkerta siitä huolimatta, että käsittelenkin joitain nuoren Sibeliuksen, Jannen, elämänvaiheita tarkemmin, lähinnä koulu- ja opiskeluaikaa. Olen tietoisesti halunnut murtaa tavanomaisen elämäkertakonvention enkä kirjoita Sibeliuksesta ”kehdestä hautaan” -tarinaa. Kirjani koostuu erilaisista esseeluonteisista luvuista, jotka eivät ehkä lukijan mielestä alkuun tunnu olevan missään järjestyksessä. Mutta kyllä ne ovat, ja rakenne on tarkkaan harkittu. Voi olla, että kirjaa on aluksi vaikeata hahmottaa, jos lukijalla ei ole mitään tietoa Sibeliuksen elämänvaiheista. Sellaisiakin ihmisiä Suomessa varmaan

kosolti on. Uskoisin kuitenkin, että loppuun päästessä Sibeliuksen elämä ja elämäntyö kaartuvat lukijan silmien eteen. Jos silti vaikeuksia ilmenee, suosittelen esimerkiksi Erkki Salmenhaaran Sibeliuksen elämäkertaa, joka sisältää mestarin koko elämäkerran yksissä kansissa.

En tunne kuitenkaan seisovani musiikin allalkaan ihan tyhjän päällä. Onhan valtiotieteen tohtorilla sentään takanaan viiden vuosikymmenen konsertti- ja oopperakokemukset, laaja musiikkia käsittelevä kirjasto tietokirjoihin, elämäkertoineen, muisteluineen ja esseineen sekä laajahko levykokoelma. Paljonko? Melkein yhtä vaikea kysymys kuin ohjelmalehtisten määrää koskeva. Olisiko lp-levyjä tuhatkunta ja toinen tuhat cd-levyjä? Noin suuruusluokkaa arvioiden. Runebergin vänrikki Stoolin sanoin voisin ehkä todeta: ”Jotakin ehkä tietäisin, olinhan siellä minäkin.”

Nyt olemme vihdoin pääsemässä kirjan idean syntyhetkiin. Jean Sibeliuksen syntymästä tulee 8.12.2015 kuluneeksi 150 vuotta ja hänen luokka- ja ylioppilastoverinsa Kaarlo Kustaa Turtolan syntymästä vain viisi päivää aikaisemmin 3.12. samaten puolitoista vuosisataa. Itse olin lukiolainen keväällä 1965, jolloin siis osallistuin satavuotisjuhlaiviikoille. Viisikymmentä vuotta konsertteja, oopperaa! Vaikka en pidä itseäni vielä ikäloppuna, aloin ajatella, että se on aika pitkä ajanjakso. Silmiäni ja korviäni kautta on näinä vuosikymmeninä kulkenut melkoinen kavalkadi sekä kotimaisia että ulkomaisia kapellimestareita, pianisteja, viulutaitureita, laulajia, kamariyhtyeitä ja niin edelleen. Suuri osa heistä on jo edesmenneitä. Tuli tunne, että olen elänyt kappaleen musiikin historiaa niin Suomessa kuin ulkomaillakin.

Viidessä vuosikymmenessä yleinen musiikkimaku, arvostukset, säveltäjien suosio ja ehkä esittämistraditiokin ovat suuresti muuttuneet. Sellaiset säveltäjät, joille aikoinaan vanhanaikaisina hymähdettiin, jopa naurettiin, ovat nousseet kunnian kukkuloille, esityslistojen kärkeen. Ja päinvastoin, kokonaisia säveltäjäsukupolvia on tungettu unohduksen suohon, koska he aikoinaan sävelsivät musiikkia ”väärään tyyliin”. Oopperaesitykset ovat muuttuneet ehkä eniten. Draaman tai komedian edesmenneellä kirjoittajalla

ei ole enää minkäänlaisia tekijänoikeuksia hengentuotteeseensa. Kaikkivaltiaat ohjaajat muokkaavat teokset täysin tuntemattomiksi.

Suomalainen musiikkikirjallisuus on suhteellisen niukkaa, ja vielä vähemmän meillä ilmestyy kirjoja, jotka on tarkoitettu ihan ”tavalliselle” konsertissa kävijälle. Olen julkaissut kirjoja lähes 35 vuoden ajan ja olen niissä pyrkinyt omalla ammattialallani, poliittisessa ja sotahistoriassa, suppeaan ja selkeään, luettavaan esitykseen. Se on tavoitteenani nytkin käsillä olevassa kirjassa, vaikka olenkin ammatillisesti ”vieraila vesillä”. Pyrin höystämään esseitäni myös anekdooteilla, tositarinoilla, joita itse olen viiden vuosikymmenen aikana kokenut. Tietoisesti esitän kirjassa myös kärjistyksiä, jotka eivät kenties kaikkia miellytä. Ehkä kannanotot parhaimmillaan voivat kuitenkin muodostaa pohjaa keskustelulle.

Parissa asiassa olen kuitenkin omalla alallani: ensinnäkin kirjailijana – julkaisuja nelisenkymmentä, joista monografioita puolen toistakymmentä – ja lisäksi olen noin 45 vuotta alalla toiminut ammattihistorioitsija, virkaurani lopulla sotahistorian professori. Tämä ammattitaito antaa mahdollisuuden tarkastella kriittisesti suomalaista musiikkihistoriallista kirjoittelua, joka luvalla sanoen on metodisesti ihmeellistäkin ihmeellisempää! Kaikkiin näihin kysymyksiin palaan kirjani sivuilla.

Omistan kirjani tyttärentyttärelleni Edith Amalia Turtolalle.

Tuusulan Jokelassa Runebergin päivänä 2014
Martti Turtola

MISTÄ KAIKKI ALKOI?

Ensikokemukset

Vaikka olimme keskiluokkainen, sivistynyt perhe, musisointia ei meillä harrastettu. Pianoa ei ollut, mutta viulu, ”isoisän viulu”, kyllä. Isäni oli koulupoikana Turussa vinguttanut tätä instrumenttia (tyyppiä Hopf) ja käynyt soittotunneilla. Hän kertoi lopettaneensa tunnit ja soittamisen ”naapurien pyynnöstä”. Jonkinlainen valmius hänellä oli soittaa, mutta vain muutaman kerran hän viuluunsa tarttui. Poikia, kolmea veljestä, ei siis soittotunneille pakotettu, eikä se olisi helposti ollut mahdollistakaan. 1950-luvun Keski-Uudellamaalla ei ollut musiikkiopistojen verkostoa ja soittonopettajia oli harvassa. Jokelassa pianoa opetti opettaja Jenny Tanskanen ja viulutunteja olisi voinut ehkä saada Frontin Pentiltä, joka oli Helsingin ravintoloissa aikanaan hyvinkin tunnettu ravintolamuusikko ja säveltäjä – säveltänyt mm. *Jokelan jenkan* kotipaikkamme kunniaksi. Näin siis musiikki jäi taustalle ja keskityimme urheiluun ja lukemiseen. Kirjallisuutta ja historiaa perheessämme harrastivat kaikki lähes intohimoisesti.

Jokin latentti kiinnostus klassista musiikkia kohtaan minussa eli. Olin pikkupojasta lähtien ihailut Sibeliuksen *Finlandiaa* ja *Laulua ristilukista*. Kerran 60-luvun alussa jopa yritin kuunnella televisiosta tulleen Sibeliuksen toisen sinfonian läpi – huonolla menes-

tyksellä. Yllättäen törmäsimme samaan sinfoniaan kesällä 1961 Baden-Badenissa. Perheemme käveli kauniina, aurinkoisena päivänä kasinon läheisessä puistossa, kun isäni yhtäkkiä alkoi hyräillä ja sanoi: ”Tämä on Sibeliuksen toinen sinfonia.” Sinfoniaorkesteri harjoitteli siellä illan esitystä varten. Muistini mukaan emme kuitenkaan menneet kuuntelemaan itse konserttia.

Lepolan kansakoulun ensimmäisellä luokalla 1954 tutustuin ensimmäisen kerran oopperaan. Meidät ekaluokkalaiset marssitettiin yhtenä päivänä Tuusulan puolelle Jokelaa, Jokelan koululle. Siellä, toisin kuin Lepolan koulussa, oli kohtalaisen kokoinen voimistelusalusi. Pienehkö taiteilijaryhmä esitti mysteerinäytelmän Jeesuksen syntymästä ja rammasta pojasta, joka sai takaisin terveytensä nähtyään vastasyntyneen Vapahtajan. Yhtye oli pieni, ainakin piano ja ehkä viulu ja sello. Etupenkissä istuvaa pientä poikaa melkein pelottivat täysääninen laulu, joka tuntui kovalta, ja vahvasti maskeeratut laulajat syvine kasvojen uurteineen. Minulla ei ole mitään tietoa, mikä tämä ryhmä oli. Olisipa se hauskaa tietää, jos joku muistaisi.

Varsinainen kääntymys musiikkiin, loveen lankeaminen, tapahtui 7. luokalla (eli lukion toisella) syksyllä 1964. Kuvaamataidon opettajamme ”Alvari” (Jouko Aalto) viritti kerran levysoittimen soimaan luokassa piirtäessämme. Hän kertoi sävellyksen olevan Sibeliuksen *Satu*. Voin vieläkin palauttaa mieleen teoksen synnyttämän hurmion. Se tempaisi minut täysin mukaansa. Tuntui kuin olisin sukeltanut musiikkiin, uinut siinä. Vedet nousivat silmiini, ja ihokarvat nousivat pystyyn. Se oli ekstaasia. Levyn toisella puolella oli *Tapiola*, mutta karuudessaan se jätti minut vielä kylmäksi. Naiiviudessaani kuvittelin *Sadun* tehneen luokkatovereihini saman vaikutuksen, mutta he olivatkin kuin mitään ei olisi tapahtunut!

Tapahtuma ei jäänyt seurauksitta. Jossain vaiheessa tajusin, että seuraava vuosi olisi Sibeliuksen juhluvuosi ja että keväällä olisi juhla viikko. Siellä *Satu* pitäisi kuulla uudestaan luonnossa. Perheessämme erityisesti isällä oli kohtalaiset perustiedot klassisesta musiikista. Hänen opiskellessaan 1930-luvulla teekkareiltakin edellytettiin klassisen sivistyksen hallintaa – vaatimus, joka on ammoin

hävinyt. Sitä paitsi meillä oli Sibeliukseen erityinen ”suhde” isoisän kautta, vaikka hän olikin kuollut 70-vuotiaana jo 1936.

Levykokoelman synty ja karttuminen

Pitelen tällä hetkellä kädessäni 50-vuotiaasta His Master’s Voicen monolevyä, jolla kuuluisa brittiläinen kapellimestari sir Malcolm Sargent johtaa *Sadun, Tuonelan joutsenen, Finlandian ja Kareliasarjan*. Kannessa on lumoavan kaunis järvimaisema Kuusamosta – silloin lp-levyjen kannet olivat usein taidetta, joka cd-levyjen myötä on jokseenkin kadonnut. Takana on omistus ”Isälle ja Äidille Jouluna 1964. Martti”. Se oli elämäni ensimmäinen lp-levy, jonka ujona kävin ostamassa Aleksanterinkadun Fazerilta. Tästä kokoelma alkoi. Tätä levyä on vuosikymmenten mittaan jauhettu paljon. Minulla oli myös ilo kokea juhlavuonna Sargentin johtama Sibelius-konsertti. Siitä myöhemmin enemmän.

Juhlavuonna karttui levykokoelma. Jo talvella ennen juhlaiviikkoja kävimme isän kanssa jälleen Fazerilla, ja nyt halusin toisen sinfonian, D-duuri. Se oli sinfonioiden joukossa isänikin suosikki. Tunsin itseni vielä epävarmaksi, ja hyvä olikin, että mukana oli musiikkia enemmän tunteva ihminen. Rahallinen tuki ei ollut merkityksetön, koska vielä tuolloin lp-levyt olivat suhteellisen kalliita eikä levyalennusmyyntejä tai halpamyynntejä tunnettu. Valikoimaa toisesta sinfoniasta oli, ja olisin ollut ehkä valinnanvaikeuksissa, mutta isäni tiesi sir Thomas Beechamin kuuluisaksi Sibelius-kapellimestariksi ja niin päädyimme live-äänitykseen, jonka orkesterina Sibeliuksen syntymäpäivän juhlakonsertissa Royal Festival Hallissa Lontoossa 8. joulukuuta 1954 esiintyi BBC Symphony Orchestra (His Master’s Voice). Beecham oli vanhempaa kapellimestaripolvea, syntynyt jo vuonna 1879. Hän ei ehtinyt kokea Sibeliuksen juhluvuotta, vaan kuoli neljä vuotta sitä ennen 1961. Suomessa hän esiintyi 1954 Helsingissä Sibelius-viikolla perustamansa Royal Philharmonic Orchestran kanssa ja tapasi säveltäjämestarin Ainolassa. Tapaaminen on ikuistettu valokuvalla,

jossa vanhat herrat tyytyväisinä istuvat kustavilaistuoleissa Ainolan salissa ja myhäilevät. Beecham näyttää selittävän juuri jotain Sibeliukselle. Kapellimestari on 75-vuotias ja säveltäjämestari jo lähes 89 vuotta. Äänilevyn kansi on kaunis. Kuva on, kuten Sargentin levyssä, Trond Hedströmin ottama. Olisi ihan tutkielman aihe selvittää, kuinka paljon nämä hienot levynkansien luontokuvat aikoinaan muokkasivat kuuntelevan yleisön käsityksiä Sibeliuksen musiikin yhteydestä suomalaiseen maisemaan.

Beechamin levytyksestä opin erään asian, johon myöhemmin törmäsin. Beecham oli Sibeliuksen ikätoverin, hienon lyriikon Frederick Deliusin (1862–1934) musiikin esitaistelija. Toinen ikätoveri oli Richard Strauss (1864–1949), jonka musiikin puolesta Beecham myös taisteli. Ykkönen taisi kuitenkin olla Sibelius. Kapellimestari suosi myös nopeita tempoja uskollisena temperamentilleen, sillä hän oli kiivas ja syttyvä luonteeltaan. Levytystä kuunnellessani ihmettelin pitkään kesken konserttia kuuluvia huutoja ja huudahduksia. Kuka saattoi häiritä tärkeää konserttia kesken levytystä? Vasta vuosia myöhemmin minulle selvisi, että kapellimestarihan se siellä huudahteli toisen sinfonian dramaattisissa käännteissä! Hän eläytyi niin täysin teokseen, että huudot purkautuivat ilmeisesti tahattomasti hänen huuliltaan. On vaikea karsinoida kapellimestareita ja sanoa, ketkä olivat ”suuria tulkitsijoita”, mutta väittäisin Beechamin kuuluvan heihin.

Loput kolme Sibelius-levyä onkin ostettu juhlahiikkujen jälkeen, lähempänä itse mestarin syntymäpäivää. Seuraava levy oli ensimmäinen sinfonia, e-molli, Philadelphian orkesterin ja yhdysvaltalaisen, unkarilaissyntyisen Eugene Ormandyn (1899–1985) esittämänä (CBS). Isä on kirjoittanut taakse ”Martille 18 v. päivänä 16.11.65. Isä, jonka isä K. K. Turtola vuosina 1877–85 oli Sibeliuksen luokkatoveri Hämeenlinnan normaalilyseossa. Tulivat ylioppilaaksi 1885.” Levyn kansi ei ehkä ole kovin taiteellinen, mutta sitä historiallisempi. Kuvassa Sibelius ja Ormandy seisovat kesäkuussa alkukesän viileydessä ulsterit päällä Ainolan kuistilla. Säveltäjämestarin 90-vuotispäivään oli aikaa tasan puoli vuotta ja hänen kuolemaansa 1957 hieman yli kaksi vuotta.

Ormandy oli Simon Parmetin ohella ainoa kapellimestari, joka oli kutsuttu 100-vuotisjuhlakirjan kirjoittajaksi 1965. Hän muisteli valokuvassa ikuistettua tapaamista seuraavasti: ”Vuoden 1955 kesäkuussa minulla oli kunnia esitellä Philadelphian sinfoniaorkesterin jäsenet sävelten mestarille Jean Sibeliukselle. Olimme saapuneet Euroopan kiertueemme viimeistä konserttia varten Helsinkiin, ja tämä musiikillinen ’huippukokous’ merkitsi minulle erään elämäni hartaimman toiveen toteutumista. Niinä monina vuosina, jolloin olimme soittaneet Sibeliuksen ihmeellistä musiikkia, vuosina jolloin minulle oli suotu etuoikeus johtaa tätä musiikkia jokavuotisella Sibelius-viikolla, ja aina kun itse sain tavata tämän suuren miehen, oli mielessäni ollut harras toivomus: että orkesterini, joka niin kiinteästi oli omistautunut Sibeliuksen musiikin tulkitsemiseen, saisi silmästä silmään kohdata hänet itsensä – Sibeliuksen ihmisenä.” Näin todella Ainolassa tapahtui.

Deutsche Grammophon Gesellschaft (DGG) oli vahvasti mukana Sibelius-juhlinnassa ja ennen muuta Herbert von Karajanin johtamien Berliinin filharmonikkojen voimin. Pääsin nauttimaan tästä jouluna saadessani jälleen isältä lahjaksi levyä. Se oli von Karajanin ja Berliinin filharmonikkojen sekä von Karajanin ”löydön” ranskalaisen Christian Ferrasin (s. 1933) esittämä viulukonsertto, d-molli. Mukana levyllä on myös *Finlandia*. Ferrasin tulkinta herätti huomiota ja kiistelyäkin, mutta tänä päivänä sitä arvostetaan korkealle. Masennuksesta pitkin ikäänsä kärsinyt hieno taiteilija päätti itse päivänsä alle 50-vuotiaana 1982. Viulukonsertton tulkinta voitti juhluvuonna Pariisissa Grand Prix du Disquen. Juhluvuonna Fazer myös myi erikoishintaan DGG:n levyä, jolla oli edelleenkin von Karajanin ja berliiniläisten tulkintaa Sibeliuksen viidennestä, Es-duuri-sinfoniasta. Mukana levyllä on myös *Tapiola*. Jo näistä kahdesta levyllisestä Sibeliuksen keskeistä tuotantoa opin sen, että von Karajan johti levyttämänsä teokset muita kuuluisia Sibeliuskapellimestareita selvästi hitaammin. Tästä muodostui oikeastaan jatkossakin von Karajanin ”tavaramerkki”, joka saattoi vaikuttaa nuorempaan kasvavaan kapellimestaripolveen. Tulkinnat ovat vaikeuttavia ja esimerkiksi *Tapiola* vertaansa vailla.

Hauskalla tavalla näistä nuoruudessa hankituista ja saaduista levytyksistä muodostuivat esikuvat, joihin aina vertasin. Käsi-tykseksi muodostui osin tiedostamatta, että nämä olivat ”oikeita” ja ”parhaita” tulkintoja. Edelleenkin pidän Ormandyn e-mollisinfonian nopeahkoa tempoa ”parhaana”, mukaansatempaavimpana. Siinä ilmenee hienolla tavalla nuoren Sibeliuksen nuoruuden kiihko, ”Sturm und Drang”. Se tempaisi minutkin, juuri 18 vuotta täyttäneen kiihkeän nuorukaisen mukaansa. Toki myöhemmin on sitten Sibeliuksen myöhäistuotanto tullut läheisemmäksi, *Tapiola* on korvannut *Sadun*, neljäs sinfonia (a-molli) ensimmäisen. Mutta vieläkin e-molli-sinfonian estoton ja avoin romantiikka vie mukanaan. Siinä on paljon omakohtaista nostalgiaa. Koin sen vastikään Hämeenlinnan Verkatehtaalla Okko Kamun ja lahtelaisten aloittaessa juhluvuoden sinfoniasarjan. Lankesin jälleen ”loveen”.

Todettakoon, että myös DGG:n levynkannet olivat korkeatasoisia, niin viidennen kuin neljännen sinfonian kohdalla. Varsinkin viimeksi mainitun levyn muutamalla vedolla toteutettu herkkä, mustaan sururusettiin sonnustautunut neitonen on vaikuttava. Viulukonsertton levynkansi toi esille Gallen-Kallelan 1894 maalaa-man Sibeliuksen nuoruudenkuvan, uhmamielisen, pörrötukkaisen ja viiksekkään säveltäjän. Minun koululaissukupolveni oli tottunut näkemään kunnioitetun mestarin aina massiivisena, kaljupäisenä vanhana herrasmiehenä. Nuori Sibelius oli jotain uutta, ja tästä lähtien nuoruudenkuva alkoi olla esillä paljon aikaisempaa enemmän. Sibelius ei ollut enää vain kipsinen rintakuva kaapin päällä, vaan elävä ihminen, verta ja lihaa, ja hänkin oli ollut nuori, kuten me silloin.

RIEMASTUTTAVA LUKUELÄMYS KONSERTTIMUSIIKIN YSTÄVILLE!

15.5.1965 Helsingin yliopiston juhlasalissa pidetään Sibeliusviikon avajaiskonsertti erityisen juhlavissa merkeissä, sillä saman vuoden joulukuussa tulee kuluneeksi sata vuotta säveltäjämestarin syntymästä. Mahtavana nousee kuuluville *Myrskyn* musiikin *Tammi*, sitten raju *Calibanin laulu*.

17-vuotias lukiolaisnuorukainen Martti Turtola kuulee ensimmäisen kerran luonnossa kokonaisen sinfoniaorkesterin soittoa! Se vie mukanaan, kuten Sibeliuksen musiikkikin, nyt 50 vuotta kestäneelle tielle tuhansiin konsertteihin, taidemusiikin rannattoman meren äärelle.

Viidessä vuosikymmenessä yleisön mieltymykset ovat muuttuneet ja tarjonta laajentunut. Suomalaisen musiikin arvostuskin on kokenut järjestyttäviä muutoksia, ja kokonainen sukupolvi aiemmin arvostettuja säveltäjiä on haudattu unohduksen yöhön. Sotahistorian emeritusprofessori Turtola on musiikissa harrastaja, mutta suomii historian ammattilaisen asiantuntemuksella suomalaista musiikinhistorian tutkimusta.

#kirja

WWW.KIRJA.FI

9 789513 181468

99.1 ISBN 978-951-31-8146-8